

ОСНОВНІ ФОРМИ РОБОТИ НАД ДИКЦІЄЮ В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

В статтє рассматриваются вопросы развития вокально-хоровых навыков. Выделены принципы подбора вокальных упражнений, методы работы над вокальными упражнениями. Статтє адресована будущим учителям музыки.

The article deals with the questions of vocal-choral skills. The principles of vocal exercises' selection, methods of working at vocal exercises are underlined. The article is addressed to the future music teachers.

Робота над розвитком навичок правильної чистої мови – це одне з найважливіших завдань вокального виховання молодших школярів. Основною якістю є розбірливість. Вона досягається завдяки правильній вимові окремих звуків мови, дотриманні словесного та фразового наголосу, ритму, темпу, гучності, чистоти, гнучкості й тембру голосу. Така складність мовного акту потребує планомірної роботи над мовою школярів на уроках співу.

Словесний текст пісень складається з різноманітних сполучень голосних і приголосних звуків, і, щоб його проспівати виразно, правильно, дзвінко, голосовий апарат повинен бути гнучким.

З перших занять співаки і читці мають потребу в розвитку не тільки артикуляційного апарату, але й слуху, дихання, голосу й почуття ритму, тобто усього того, що необхідно у мовленні й у співі. В інтонації розмовної мови є основні елементи музичної мови: зміна ритму, інтенсивності звуку, його висоти. Подовжена співоча мова, яка насичена емоцією, дає учням можливість повніше почути характер звучання кожного голосного та приголосного звуку й тим самим більш свідомій вимові слів у розмові.

Але враховуючи те, що розмовна та співоча вимови мають багато спільного, не слід забувати, що вони мають і свої особливості. У розмові голосні короткі, а у співі – співучо –

протяжливі; у розмові приголосні створюють перерви в звучанні голосних звуків, а у співі приголосні зливаються з голосними, не перериваючи їх співучості. У співі кожен голосний (наголошений та ненаголошений) завжди звучить і не зникає зі слуху. Робота артикуляційного апарату також має свої особливості: в мові більш активно діють зовнішні органи (губи, нижня щелепа, ротова порожнина), у співі: язик, м'яке піднебіння, гортань. Взагалі роль гортані й м'якого піднебіння в співі значна. В гортані виникає співацький звук. У процесі роботи гортань займає нижче положення, ніж у стані спокою чи під час мовлення: її форма змінюється залежно від вимовленого голосного. У співі м'яке піднебіння активно підняте й утворює так зване склепіння. Свідомо керуючи роботою язика, губ, нижньої щелепи, ми впливаємо на характер рухів гортані, м'якого піднебіння. На практиці такий взаємозв'язок очевидний: затиснута нижня щелепа викликає скованість рухів гортані, що призводить до появи “горлового” (вокально-неправильного) звуку.

Щоб розвинути природні якості дитячого голосу на початковому етапі формування співацького звукоутворення, рекомендується використовувати скоромовки та мовні вправи. Треба підбирати їх таким чином, щоб невимушена, виразна вимова голосних та приголосних звуків викликала б завдяки певному укладу артикуляційного апарату, необхідний за якостями звук у співі – легкий, дзвінкий, сріблястий, а тим самим спрямовувала б вироблення початкових співацьких навичок у вірному напрямку.

Будувати початкову роботу в оволодінні навичками співу слід з найбільш вокальної голосної, тобто з тієї, яка природніше й краще інших відтворюється в звуках, від неї переходити до інших голосних.

При формуванні голосних важливим є їх вирівнювання спочатку в межах області так званої примарної зони, тобто найбільш природно звучних нот, а в наступному вокальному розвитку і на більш широкому діапазоні.

Візьмемо, наприклад, питання про розкриття рота – його форми і розміри, положення язика, задньої частини порожнини рота (зіву), м'якого піднебіння, нижньої щелепи при голосній

“а”. Багато недоліків у звуці початківців відбувається через відсутність належних навичок, через невміння правильно організувати головний резонатор. Те, що відбувалось у звичних умовах мовного автоматизму не відповідає новим вимогам. Таким чином, мовний автоматизм повинен порушитись і замінитись вокальною основою.

Сприятливі умови для вірної роботи співацького апарату дозволяють засвоїти школярам необхідні для художнього співу навички й прискорити тим самим їх музичний розвиток.

Кожен звук мови має певну силу звучання. Якщо вимовити підряд голосні звуки, можна помітити, що “а” голосніший, ніж “і”, “у” тихіший ніж “е”. Для співу важливо, щоб голос звучав однаково, рівно за силою від найнижчого до найвищого звуку. Щоб запобігти строкатості звучання голосних у мовленні й співі, застосовується метод “округлої” манери звучання, що сприяє вирівнюванню звучання голосних. Завдяки цьому голос набуває динамічної рівності, плавності, звучить без поштовхів.

На практиці звуки округлюються шляхом прирівнювання звучання до одного з них – “спрямовуючого”. Таким звуком може стати голосний “у”. Використання його допомагає формуванню звука в головному регістрі й у той же час стимулює грудне резонування. На голосному “у” голос співака завжди звучить вільно і ясно. Виразна вимова цього голосного у мовленні допомагає формувати артикуляційний апарат таким чином, що при вокалізації утворюється округлений, прикритий, правильний у співацькому розумінні звук. Співати звук “у” потрібно легко, ніжно, а не насичено. Для цього форма роту при його вимові не повинна бути витягнутою в трубочку, губи не витягуються, а тільки трохи звужуються. Готовий резонатор при співі “у” збільшується в своєму обсязі.

Рекомендуємо починати роботу з розспівок – скоромовок, де частіше зустрічається голосний “у”. А також “у” в поєднанні з “о”, за допомогою якого при вокалізації також утворюється округлий звук.

Неточна вимова голосних у мовленні й співі призводить до появи недоліків. Скажімо зайвий так званий горловий

призвук, який є наслідком напруженої вимови голосних, може виявитись у вимові всіх голосних, крім "і". Тому, що "і" порівняно з іншими голосними вимагає незначного відкриття рота на нижній і середній частині діапазону у всіх голосних, однак на високих нотах таким способом відтворювати його дуже важко і при тому він виходить вузьким і пласким. Необхідно в цьому випадку досягти більшого розкриття рота, прагнути хоч у меншій мірі наблизитись до позиції голосного "а".

В такому разі цей голосний і обирається як спрямовуючий. А в поєднанні з "о" звук "і" буде не тільки близьким але й прикритим одночасно.

Правильна, точна і чітка вимова голосних у запропонованій послідовності допомагає вирівняти й округлити звучання дитячого голосу, розвинути його природні якості. Однак, скоромовки складаються не лише з голосних, але й з приголосних звуків. Таким чином, складаючи ряд найуживаніших приголосних на початковому етапі співацького виховання молодших школярів, потрібно крім вокальних якостей приголосних, враховувати ще й їхню акустичну природну ступінь чистоти вимови (наявність або відсутність шумового або голосового компонентів), твердість – м'якість.

Зі складу приголосних на початковому етапі доцільно виключати "г", "к", "х", тому що вони задньоязикові, їх вимова пов'язана з загальною частиною глотки. Спів цих приголосних на початковому етапі може викликати появу "загнаного в потилицю" звука, що у співі не припустимо. Звуки "п", "ф", "с", "т", "ш", "ч" – це звуки, при вимові яких більше шуму; "ж" – як приголосний, вимова якого ускладнюється участю не тільки передньої частини язика, а й середньої.

Отже залишаються: "б", "в", "д", "м", "н", "л", "р", "з". Вимова вибухової дзвінкої приголосної "б" активізує роботу губ.

Приголосні "д", та "р" активізують роботу кінчика язика.

Якщо недоліки пов'язані з недостатньою рухливістю артикуляційного апарату, його скованістю, корисними будуть

різні скоромовки. Які складаються з сонорних приголосних у сполученні з голосними.

Вироблення у співі правильної та вільної артикуляції мовних звуків – це необхідна умова на початковому етапі вокальної роботи. Долаючи нечіткість вимови, пов'язану з недостатньою рухливістю губ, язика, нижньої щелепи, ми впливаємо у певній мірі й на емоційність виконання твору. Правильне розв'язання проблеми визначить надалі успіх співацького і мовного виховання учнів.

Скоромовки – це жартівливі вислови, побудовані на навмисно ускладненій вимові ритмічного чи ритмізованого тексту, скомпонованого з важких звуків та звукосполучень, які вимовляються у швидкому темпі.

Швидкий темп вимови важких слів у незвичному, нетиповому їх поєднанні призводить до перекручення слів, спотворення тексту, що викликає сміх у дітей.

Скоромовки – це надзвичайна знахідка народної логопедії, адже їхня мета – формування чистого й правильного мовлення, закріплення артикуляції важких звуків та розвиток мовленнєвого апарату. Народна педагогіка потурбувалась, щоб на кожний звук, який опановує учень, у нагоді стала й відповідна скоромовка.

Скоромовки невеликі за розміром (можуть бути однорядкові), в кожному слові яких повторюється лише один звук, чергується тільки тверда та м'яка його вимова.

Чимало скоромовок із складним поєднанням відразу кількох важких звуків – шиплячих, свистячих та звука [р].

У народній логопедії можна знайти скоромовки з незвичайним поєднанням голосних звуків.

Цінними для розвитку у учнів діалогічного мовлення є скоромовки, побудовані у вигляді діалогу, прямої мови.

Скоромовки доцільно використовувати в роботі з учнями на кожному уроці. Пропонуються нескладні за текстом скоромовки на звуки [к], [в], [с], [б], [п], [з] та голосні.

Скоромовки – діалоги рекомендуються зі звуком [р] у складному поєднанні з іншими звуками. Наприклад, “Всіх скоромовок не перемовиш, не перевискоромовиш”.

Заучування та повторення скоромовок обов'язково необхідно вносити до плану уроку. У ньому визначаються конкретні мовленнєві завдання, розвивальний потенціал скоромовки, записують її текст.

З метою закріплення вимови звука [р] у сполученні зі звуком [т] та твердої і м'якої вимови звуків [т], [т']; [п].

Використання вправ є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок, без співу вправ неможливо досягти високого технічного рівня. Вокально-технічні навички в сукупності є засобом художньої виразності. Вони відпрацьовуються на вправах, а закріплюються, збагачуються і удосконалюються при роботі над художніми творами.

Обов'язковою умовою формування і досконалості вокальних навиків є вокальні вправи. Вправи – це багаторазове повторення організованих дій, які направлені на покращення якості їх виконання.

Вправи обов'язково виконуються на початку вокальних занять, вони служать цілям формування і розвитку навичок, “розігрівають” голосовий апарат, тобто фізіологічно готують його до роботи. Тому частина уроку індивідуальних і хорових занять, яка складається з вправ, називається розспівуванням.

Сила голосу при виконанні вправ повинна бути середньою, меццо-форте. Початкові вправи у примарній зоні треба виконувати рівним по силі звуком. Важливо знайти оптимальну силу звука. Спів на форте приведе до форсування голосу. Також не рекомендується співати звуком, сила якого нижче оптимальної.

Спів вправ рекомендується починати з примарних звуків – найбільш природно, красиво і без напруження звучачих нот у діапазоні учнів.

Перші вправи виконуються на найбільш зручному для учнів голосному звуці, який по своєму звучанню відрізняється серед інших голосних. На цьому голосному учні лише засвоюють елементи вокально-технічних навичок, викладач досягає необхідного вокального звучання у учнів.

При підборі голосного викладач аналізує загальне звучання голосів учнів. Якщо голос звучить глухо, темно, корисно використовувати вправи на дзвінкі голосні “і”, “е”, які

сприяють близькому звучанню. І, навпаки, якщо голос звучить близько, відкрито, то слід починати з голосних “о”, “у” або округлого “а”. Необхідно враховувати різні призвуки, темброві особливості голосу. При горловому призвуку, голосні “а”, “о”, “у” допоможуть звільнитися від них. При носовому призвуку рекомендуються вправи на голосні звуки “о”, “у”.

Голосні звуки значно активізують роботу артикуляційних органів ротової порожнини.

Існує декілька видів вокалізації, з них найбільш корисні: на легато і на стаккато.

Спів на легато буває не тільки при вокалізації, він може бути і манерою виконання творів з текстом. В цьому випадку мова йде про кантиленний спів.

Вправи на легато є основним засобом відпрацювання кантилени, яка зв'язана з рівномірним, правильно організованим видихом. Тому вправи на легато допомагають розвивати співацьке дихання. При такій манері співу легше переносити потрібне звучання з одного звука на інший.

Спів на стаккато пов'язаний з активним змиканням голосових складок. Він активізує їх роботу, сприяє засвоєнню чіткої атаки і тому корисний при сиплому звуці.

Спів з закритим ротом на сонорний звук “м” здійснюється при зімкнутих губах. Ця вправа виконується на середньому діапазоні голосу. Вона настроює на головне звучання.

При виконанні вправ треба слідкувати за чітким зняттям звука і за активною вимовою приголосних у кінці слів.

Особливу цінність при вокальному навчанні мають вправи з низхідним мелодійним рисунком. Вони сприяють розвитку головного звучання на нижню половину діапазону.

Засвоєння мажорного і мінорного звукоряду є необхідним розділом нотної грамоти.

Вправи мають за мету правильно організувати і удосконалити вокальну функцію. В процесі занять треба ставити вокально-технічні завдання: організація дихання, атаки, звуковедення, опори звука, робота регістрів, розширення співацького діапазону.

Вправи рекомендується використовувати згідно з поставленою метою, варіювати у залежності від індивідуальних особливостей учнів. Їх треба розташовувати так, щоб вони сприяли виявленню необхідних якостей співацького звуку.

Заняття з хором звичайно починається з розспівування, яке виконує подвійну функцію:

- розігрівання та настройку голосового апарату учнів з метою підготовки їх до роботи;
- розвиток вокально-хорових навичок з метою досягнення краси та виразності звучання співацьких голосів у процесі виконання хорових творів.

Використовуючи ланцюгове дихання при дотриманні невеликої сили голосу, співаки повинні держати звук та уважно, прислухаючись один до одного зливатися з усіма голосами в унісон по висоті, силі і тембру.

Наступний етап розспівування має за мету відпрацювання м'якої, але точної атаки за рахунок легкого, але в міру активного змикання голосових складок.

Цьому буде сприяти виконання вправ з нюансом піано або меццо-піано при звукоутворенні по типу легкого стаккато або нон легато.

При співі голосних на стаккато слід звернути увагу хористів на те, щоб не було в момент атаки призвука приголосного х, а при співі легато – прагнути до визначення переходів з одного звуку на інший, але треба контролювати, щоб спів був без поштовхів.

Робота над розвитком динамічного діапазону ведеться з перших вправ. Воно починається з використання середньої сили звучності меццо-піано-меццо-форте, яку треба зберігати постійно при співі вправ на будь-якій ділянці діапазону.

Потім ставиться завдання оволодіння нюансами піано, або форте.

Спочатку використовується постійна сила голосу в межах кожного нюансу при їх контрастному порівнянні, а потім вводяться рухливі нюанси, тобто поступові зміни сили голосу: крещендо і димінуендо.

Рухливі нюанси крещендо і димінуендо у виконавській практиці вважаються самими складними.

Одним із завдань у роботі над тембром – є вирівнювання звучання голосів на всьому діапазоні за рахунок згладжування реєстрових переходів. Для цього використовуються різні вправи, але при виконанні відповідної послідовності в структурі їх мелодики: спочатку поступові звукоряди, потім стрибки при поступовому їх розширенні, арпеджіо.

Рухомість голосів у хорі відображається в темпі виконання вправ і творів. На початку вокальної роботи використовуються повільні темпи. Потім ті ж вправи використовуються більш повільно, а потім більш рухомо.

У процесі зростання темпу вправ або виконуваних творів виникає тенденція нечіткості у переходах з одного звуку на інший. Треба пам'ятати, що більш складними в цьому зв'язку будуть вправи на вокалізацію, тобто розспівування одного голосного на декілька звуків або цілу музичну фразу.

Подальші подібні вправи повинні складатися по принципу збільшення музичних фраз, це буде сприяти тривалості фонаційного видиху. Постійне прискорення темпів буде активізувати роботу всіх органів, що є основою успішного розвитку рухомості голосів.

В процесі прискорення темпів необхідно пам'ятати правило: чим швидше темп, тим легше повинно бути реєстрове звучання голосу за рахунок меншої працюючої маси голосових складок.

Вправи повинні використовуватись у відповідній послідовності. Крім того, одна окрема вправа може вирішувати цілий комплекс завдань. Наприклад, вправа на одному звуці стаккато:

- управляє відповідною атакою звука;
- активізує змикання голосових складок;
- уточнює інтонацію;
- формує навички утримання тону на одній висоті, однаковим по силі голосом або з різними нюансами, що тренує співацьке дихання;
- звукоутворення на стаккато також тренує і активізує дихальну мускулатуру;
- формує правильну артикуляцію того чи іншого голосного;

- формує навик співу по руці диригента;
- дає поняття про спів активним звуком з нюансом піано.

Одну і ту ж вправу можливо вчити з різною динамікою, темпом, звуковисотним розташуванням, характером звуковедення.

Вокальна робота в хорі крім художніх завдань, повинна бути направлена на розвиток співацьких голосів учнів. Дуже важливе уміння учителя так організувати співацьку діяльність учнів, щоб вона виконувала виховну, розвиваючу, навчальну функції.

Г.О.Зброй

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї

В статъе раскрываются специфические формы и методы музыкально-эстетического воспитания детей в семье, активной помощи школе, соблюдение принципа приемственности в решении совместной программы музыкально-эстетического развития личности.

Musical & esthetics bringing up a family consists of the development of specific approaches & methods, active participant in school life and observing the principles of succession in the realization of joint programme on musical & esthetic development of fly personality.

Цілісний морально-естетичний підхід до явищ життя і мистецтва – результат тривалої, копіткої і індивідуальної роботи з дитиною, яку в першу чергу виконує сім'я з її неповторним у кожному випадку досвідом і традиціями виховання, складеним побутом, духовними інтересами.

Формуюче і розвиваюче значення сім'ї очевидне. Створена в найбільш загальних своїх особливостях особистість дитини, з якою зіштовхується педагог в дошкільній дитячій установі або з початком занять у першому класі, є перш за все результатом діяння виховного середовища. Особливо значне морально-естетичне діяння сім'ї від народження дитини до юнацького віку. Сім'ї притаманне відношення до дитини зі всієї цілісності його індивідуальних здібностей і в зв'язку з цим у

комплексному впливі на неї. На відміну від школи, переважне значення сімейного виховання у великих можливостях урахування здібностей, інтересів і захоплень дитини. У процесі такого виховання здійснюється синтез самих різноманітних вражень, які впливають на свідомість як безпосередньо в сім'ї, так і в школі, на вулиці, в колі товаришів [9].

Сучасна сім'я активно, хоча іноді і безсистемно, прилучає молодь до художніх та естетичних цінностей. Їй однаково близькі естетичні елементи відношення як до мистецтва, так і до побуту, природи, спілкування, пізнання, трудової діяльності і т.д. Таким чином, в синтезі різноманітних елементів естетичного діяння сім'я має безсумнівні переваги.

Музичне виховання в сім'ї має глибокі історичні коріння. Виникло в епоху Петра, у другій половині XVIII століття, воно увійшло в коло виховання дворянських сімей, навіть середнього стану. Більш того, уміння володіти яким-небудь інструментом стає обов'язковим. Відомий в той час композитор М.І. Бернаді у 1844р. відмічав, що кожна дівчина вчиться грати на фортепіано.

Домашні заняття музикою, які починалися ще до вступу у школу і продовжувалися потім паралельно шкільним заняттям, грали значну роль у прилученні до музики молодих людей XIX і початку XX ст., виховувало в них любов до музики, до мистецтва [6].

Світова теоретична думка наділяла питанням сімейного музичного виховання велику увагу. Д.І.Писарєв, Н.В.Шелгунов, В.П.Острогорський, А.І.Пузєревський, А.Н.Юдін, В.В.Демонський зробили ряд висновків:

- домашнє музичне виховання не повинно зводитися лише до навчання гри на музичному інструменті. Велику увагу слід приділяти вихованню естетичних потребностей, смаків, інтересів у дітей, розвитку їх творчих здібностей, формуванню соціальних почуттів і прагнень;

- повноцінне музичне виховання у сім'ї припускає керівництво з боку батьків;

- у домашньому музичному вихованні, як і у вихованні взагалі, дуже важливе урахування вікових особливостей дітей [6].

З виховання і пізнання краси починається виховання емоційної культури, виховання почуттів.

Якими повинні бути в майбутньому наші діти? Ми бажаємо їх бачити всебічно гармонійно розвинутими, поєднуючи в собі моральну чистоту, фізичне удосконалення: бажаємо, щоб вони мали творчі здібності [8].

Кількість вихователів, розмірковуючи про те, як краще підготувати дитину до майбутнього життя, як навчити її бути щасливою розподіляють різні сторони виховання: розумового, фізичного, морального та естетичного на головні – основні та другорядні, на необхідні та не обов'язкові, забуваючи про те, що кожен з них буде особистість.

Батьки, дійсно розуміють, що для життя, для праці, для щастя людини потрібні знання та наука. Але не завжди сім'я докладає зусилля для естетичного виховання дитини і вважають, що без музики, без картин, без поезії можна жити, а високе мистецтво потрібно тільки обдарованим і талановитим дітям. Деякі батьки вважають, що сталевар, льотчик, геолог повинні знати досконало тільки те, що необхідно для їх роботи і невтомно в ній удосконалюватися. Інше – бажано, але не зовсім обов'язкове. Відправляючи дитину до школи такі батьки поспішають огородити її від цих занять, розмірковуючи таким чином: “Малює наш син як усі, - Репін з нього не вийде, слух у нього поганий, Чайковський з нього також не вийде.” Потрібно більш уваги звертати на такі предмети, як математика, хімія, фізика. Нажаль, батьки не розуміють, що лишають дитину самого головного, забувають про значення творчості для самої дитини, як форми самоствердження і самопізнання, зміцнення віри в своє “а що я можу?”, без якої не стати дитині яскравою особистістю.

Інші батьки, помітивши байдужість дітей до світу прекрасного, який самим батькам дуже цінний, засмучуються, обурюються.

Частіше за все вони намагаються практично силою приєднувати дитину до своїх естетичних смаків.

Звісно, що таким способом неможливо закохати в мистецтво людину, яка необізнана ним. В цих двох батьківських позиціях є загальне: естетичні смаки і уявлення, почуття

захоплення справжньою красою. Художні здібності дітей вважаються незалежними від виховання.

Наука і мистецтво, корисне і прекрасне, знання і почуття – два крила людського щастя. І чим більше відчуваємо ми зачарування рідною природою, досконалістю слова, чарівністю обличчя людини, красу її поведінки і праці, чим більше ми здатні насолоджуватися творами світового мистецтва, тим цікавіше, яскравіше життя, тим воно людяніше і плідніше [7].

Розвинутий художній смак – ознака змістовності і збагачення внутрішнього духовного життя людини. Він передбачає розуміння, а таким чином і глибокі знання творів мистецтва, літератури, музики, але він не визначається лише накопиченням знань.

Є люди, які дуже досвідчені, але не маючи художнього смаку, який містить у собі сердечний відгук, душевне хвилювання – співчуття, прилучення до світу радощів і суму, які передаються митцями у словах, звуках, барвах.

Збагачення всіх почуттів, образне пізнання світу, розвиток уяви і самопізнання – ось що дає ознайомлення з мистецтвом.

Що стосується музики, то вона, як компонент мистецтва, має великі можливості впливати на внутрішній світ людини, формувати його моральне обличчя.

Музика, зрозуміла, відчута дитиною, стає важливим засобом морального виховання.

В процесі експериментального дослідження, яке проводилося у спеціалізованій школі №4 м.Кривого Рогу, на поставлені запитання: "Подобається вам слухати серйозну музику? Чому?", були отримані такі відповіді: ставляться належним чином до серйозної музики 64% учнів 3-х класів. Проаналізував відповіді учнів 9-х класів, - 56% мають відповідне ставлення до серйозної музики. Такі результати говорять про те, що наше покоління бажає пізнати високе мистецтво.

Музичне виховання в сім'ї – важлива ланка в загальній системі музичної освіти. Позитивність впливу сім'ї на розвиток інтересу до музики і творчих здібностей дитини підтверджують

біографії багатьох відомих музикантів. Свої перші враження зв'язують з сім'єю М.І.Глінки, Н.Г.Рубінштейна, А.С.Даргомижський, П.І.Чайковський, Н.А. Римський-Корсаков, С.С.Прокоф'єв, Д.Д.Шостакович. Вони відмічали, що домашні музичні вечори, де відчувалась атмосфера любові та поваги до мистецтва, викликали в них зацікавленість музикою, виховали відданість [6].

Виховання дітей починається з нас самих – дорослих. Перед тим, як зайнятися музичним вихованням своїх дітей, “родители, - як писала відомий педагог і музикант А. Д. Артоболевська, - должны спросить себя, достаточно ли они сами подготовлены, чтобы направить своих подопечных” [1] “Гарні батьки – важливіші гарних педагогів” – так висловлюється відомий піаніст і педагог Генріх Нейгауз. Самі кращі педагоги будуть безсильні, якщо батьки до музики байдужі. Цей закон строгий і не має виключень, саме батьки повинні привити любов дитини до музики.

Перше і саме важливе, що може зробити сім'я, - це створити атмосферу найбільшого шанування до інструментальної, симфонічної, оперної, балетної, джазової – будь-якої гарної музики: не можна говорити про неї погано, виключати радіо і телебачення, коли вона звучить. Хвилини спілкування з музикою повинні бути для дітей як свято, як нагорода, і приємним трудом для самих батьків повинен бути той час, який вони будуть віддавати спільним з дітьми музичним заняттям [5].

Батьки, які свідомо виховують і розвивають музичні здібності дитини, повинні робити це систематично, незалежно від того, чи стане дитина музикантом-професіоналом, чи музика просто буде його другом на все життя.

Проблема інтересу, захоплення – одна із фундаментальних проблем усієї педагогіки. Дослідники, які займаються нею (Божович Л.І., Якобсон П.М., Петровський А.В.), підкреслюють, що інтерес сприяє загальному психічному і розумовому розвитку дитини, поширюючи його світогляд. Знання, які набуті з інтересом, є більш глибокі і різноманітні, вони можуть використовуватися в різних умовах. Захопленість спонукає до самостійного набуття

нових знань. Під її впливом помітно змінюється весь характер діяльності. Вона стає активною, творчою, поглибленою [3].

Зрозуміло, що всі ми перевантажені: домашня робота, виробництво, але це не виправдання. Можна виділити декілька годин на тиждень, якщо ми бажаємо, щоб наші діти були творчими, щоб взаємні відношення були наповнені глибоким духовним змістом.

Сім'я є першою і найважливішою сходинкою для входження людини в світ музики.

Сім'я може значно допомогти школі у вихованні дитини захоплення музикою. Особливо для молодших школярів авторитет батьків має велике значення. Отже, сім'я, як фактор музично виховання школярів, найбільш плідно може проявити себе в молодшому шкільному віці.

Від батьків, які прагнуть досягти мети музично-естетичного виховання в сім'ї, вимагається відповідна музично-педагогічна підготовка.

Школа є провідним виховним інститутом, в якому працюють професійні педагогічні кадри, які володіють необхідною методикою і здатні використовувати не тільки сучасні наукові дані, але і свої спостереження, досвід роботи з ними. Центральне місце повинно бути відведене музично-педагогічному лекторію, який ознайомить дорослих з особливостями дітей визначеної вікової групи, конкретними завданнями музичного виховання.

Досягненню найбільшої результативності будуть сприяти різні форми роботи:

а) постійні заняття музично-педагогічного лекторію (лекції, педагогічні практикуми, семінарські заняття, тематичні вечори);

б) музично-педагогічна самостійна освіта батьків;

в) організація концертів для батьків силами дітей;

г) проведення домашніх музичних вечорів;

д) індивідуальні консультації з батьками.

На заняттях лекторію батьки повинні дізнатися, що передусім необхідно підготувати підставу для виховання музичного інтересу своєю увагою до музичних занять і успіхів

дітей, добрими, належними порадами і особистою участю в цих заняттях [6].

Не менш важливе створення вдома приємного музичного мікроклімату: батьки пропонують дітям свої найулюбленіші твори, які надають їм задоволення, бажання робити великі, добрі справи.

На основі вище зазначеного, треба відмітити, що естетичне почуття молодших школярів будуть розвиватися активніше при цілеспрямованому педагогічно-організованому впливі з боку батьків [9].

Рівень розвитку естетичних почуттів молодших школярів залежить від вибору музично-дидактичного матеріалу, його доступності, сприйняття, контрастності і емоційно-естетичної активності [2].

Яскравість, активність естетичних почуттів школярів визначається систематичністю спілкування їх з музичним інструментом, а також особистим відношенням до нього батьків і оточуючих дитину людей.

Ефективність музично-естетичного виховання дітей визначається рівнем підготовленості їх батьків у музичній галузі.

Прихильність дитини до батьків і, головне, її довіра, бажання до постійного контакту з ними дозволяє дорослим у процесі педагогічно організованої музичної діяльності активно формувати і розвивати в неї інтерес до справжньої художньої музики.

Література

1. Артоболевская А.Д. Ваши дети, вы и музыка. – М.: Педагогика, 1985
2. Беляев А.А. Эстетика. Словник, 1989
3. Богино Г.К. Игры – задачи (для начинающих музыкантов). М.: Музыка, 1974
4. Борев Ю. Эстетика, Издательство политической литературы, - М., 1969
5. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. – М.: Просвещение, 1984
6. Кушав Н.А. Основы эстетического воспитания, - М.: Просвещение, 1986

7. Лабковская Г.С. Эстетическая культура и эстетическое воспитание. – М., Просвещение 1983
8. Липкий В.Н. Эстетическая культура и личность. - М., Знание, 1987
9. Мадорский Л.Р. Музыка начинается в семье. – М.: Знание, 1987
10. Малахова И.Н. . Первые шаги в мире звуков. – М.: Знание, 1977
11. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. – М.: Педагогіка, 1975

Т.В.Андріанов, В.І.Марчик., В.Е.Андріанов

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

В статье рассматриваются средствам эффективно повышающие интерес учеников к физической культуре, среди которых предпочтение отдается профессиональной деятельности и яркой, увлеченной личности учителя физической культуры

It Is Determined that actions, which effectively raise the interest a pupil to physical culture, are found in border professional strong, bright, enthusiastic personality - a teacher of the physical culture, which actively propagandizes the ideas of the physical culture and sport.

Суспільний в сучасному розумінні спорт і організаційне оформлення шкільного навчання фізичній культурі розвернулося і отримало широке розповсюдження у всьому світі тільки на протязі ХІХ – перших двох десятиріч ХХ століття. В той час все більша кількість державних діячів, лікарів, педагогів признавало, що фізична культура може проявити своє значення з точки охорони здоров'я, виховання та естетики тільки при наявності організаційно оформленої структури. Протягом двох століть було закладено наукові, теоретичні та навчально-методичні основи фізичного виховання підростаючого покоління. Серед науковців та теоретиків в галузі фізичної

культури найбільш відомі такі, як: І.Сеченов, Г.Демені, П.Лесгафт, Г.Рацине, Г.Ебер, А.Дункан, Е.Далькроз, В.М.Зациорський, А.А.Тер-Ованесян, А.А.Гужаловский, Б.М.Шиян, А.П.Матвеев, С.Б.Мельніков, В.А.Головін, М.М.Боген та інші.

Фізичне виховання в системі освіти здійснюється відповідно до законів України „Про освіту”, „Про фізичну культуру і спорт” та нормативних документів „Концепція фізичного виховання в системі освіти України”, „Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовки населення України” тощо. Та все ж, незважаючи на глибокі історичні витоки шкільної фізичної культури, її нормативного, науково-методичного та кадрового забезпечення, пильного державного піклування, урок фізичної культури серед школярів не є улюбленим.

З метою виявлення основних причин негативного ставлення учнів до уроків фізичної культури та визначення заходів щодо підвищення інтересу до виконання фізичних вправ, було проведено анкетування серед студентів педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету. В дослідженні, проведеному у вересні-жовтні 2003 року, взяли участь 258 студентів – майбутніх вчителів початкових класів з правом викладання фізичної культури. Отриманий матеріал містить неабияку цінність, бо подана проблема висвітлена очима недавніх випускників загальноосвітніх шкіл, які мають теоретичні знання з спеціальності та невеликі практичні навички (педагогічна практика) і не обтяжені тягарем виробничого досвіду.

Аналіз анкетування виявив, що деякі причини психолого-педагогічного та організаційного характеру сприяють формуванню негативного ставлення до фізичної культури, як навчального предмету. Серед них такі: невміння вчителя зацікавити дитину, авторитарний стиль ведення уроку (залякування, непривітне ставлення), занадто високий рівень вимог (сурове відношення до виконання нормативів без урахування індивідуально-типологічних особливостей учня), відірваність отримуваних знань і вмінь від реального життя.

Для формування позитивного ставлення учнів початкових класів до занять фізичними вправами, респонденти, насамперед, визнають вживати заходи, які будуть зараджувати виникненню позитивних емоцій, бажання посміхатися, відчувати веселощі і дійсну втіху. Тому, бажано, застосовувати багато рухливих ігор, які приносять задоволення та сприяють розвитку кмітливості, спритності, координації рухів. Можна використовувати рухливі ігри „Горидуб”, „Третій зайвий”, „Чаклунчики”, „Не лови гав”, „Гуси-гуси”, „Моряки” тощо та ігри, які містять елементи, що відповідають навчальній програмі, з легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор. Саме в процесі гри діти дуже легко засвоюють широкий набір рухових вмінь та вчаться вирішувати різноманітні рухові завдання в ситуаціях, що постійно змінюються. Даючи дітям більш свободи і самостійності у вирішенні рухових завдань, вчитель повинен з великою відповідальністю віднестись до дотримання техніки безпеки.

Уроки фізкультури в молодших класах, відзначено в деяких анкетах, повинен вести вчитель-класовод, який добре знає характер і реальні фізичні властивості своїх учнів. Така організація навчального процесу буде сприяти створенню атмосфери доброзичливості, але й буде пред'являти високі вимоги щодо особистого прикладу вчителя. Для учнів початкових класів образ авторитетної соціально-значущої людини, в даному випадку вчителя, може стати їм прикладом на все життя.

Зацікавленість до уроків фізичної культури, за результатами анкетування, буде зростати, якщо вчитель мотивує учбово-виховну роботу в бесідах. Зазначено, що педагогічна освіта батьків з питань організації правильного фізичного виховання буде позитивно впливати на ставлення дітей до фізичної культури.

Велику увагу в підвищенні значимості фізичної культури для молодших школярів респонденти приділяють проведенню змагань. Виникнення потреби в досягненні успіху у сполученні із соціальними наслідками дій має виразний позитивний ефект на результат. Після шести років дитина стає досить чуйною до соціальних наслідків перемоги, тому

нагородження, використання інформації дошки пошани та інших заходів відзнаки, можуть значно збільшити рівень інтересу до уроків фізичної культури.

Результати анкетування показали, що організовані секційні заняття в поза навчальний час для школярів початкових класів можуть бути досить ефективними, особливо для учнів, що відвідують групу продовженого дня. На таких секційних спортивних заняттях вирішується багато завдань: по-перше, відновлюються морфофункціональні та психологічні функції після навчальних занять, по-друге, задовольняється потреба у руховій активності, по-третє, учні оволодівають основами техніки будь-якого виду спорту, по-четверте, підвищується інтерес до фізичної культури в загалі та до уроків у частковості. Туристичний похід вихідного дня, як організованого змістовного дозвілля, завжди викликає у школярів початкових класів почуття радості та задоволення. Використання засобів фізичної культури в турпоходах для утіхи, відзначено в анкетах, буде сприяти формуванню позитивного відношення до занять фізичними вправами.

Респонденти не без підстави рахують, що збільшення кількості та розмаїття спортивного інвентарю та обладнання надасть вчителю більш ширші можливості у використанні різних методів та методик, що, безумовно, підвищить інформаційну ємність заняття та інтерес учнів. Можливості використовувати музичний супровід, заняття з плавання та інші форми, що на сьогодні практикується в окремих школах, несумлінно будуть заохочувати учнів до занять.

Отже, формування позитивного ставлення до уроків фізичної культури у школярів початкових класів, очами студентів - майбутніх фахівців, не потребує кардинальних та фундаментальних змін у навчальній програмі загальноосвітньої школи. Визначені заходи, які ефективно підвищують інтерес учнів до фізичної культури, знаходяться в межах професійної діяльності сильної, яскравої, захопленої особистості, що активно пропагує ідеї фізичної культури і спорту. І ця особистість - є вчитель фізичної культури III тисячоліття.